

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 3, Sayı: 8, Haziran 2017, s. 16-26

Prof. Dr. Halit DURSUNOĞLU

Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana
Bilim Dalı, hdoglu@atauni.edu.tr

CEMİL MERİÇ'İN "BU ÜLKE" SİNDE EDEBÎ TERİMLER, TÜRLER VE DÖNEMLERE DAİR

Özet

Türk irfan hayatının değerli isimlerinden Cemil Meriç, ne kadar anlatılırsa anlatılsın, ne kadar yazılırsa yazılsın, hâlâ yeterince anlatılamamıştır, yazılamamıştır düşüncesindeyiz. Cemil Meriç'in, eserlerinde dil ve edebiyat ile ilgili konulara çok değindiği de bir gerçektir. Eserleri arasında en çok okunanlardan olan "Bu Ülke"de edebî değerlendirmeleri ile ilgili kısımları paylaşmak bu makalenin yazılış amacını oluşturmaktadır. Cemil Meriç bu eserinde bazı edebî terimlere, türlere ve dönemlere dair değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu değerlendirmeler, kanaatimizce çok değerlidir ve bunların ilerleyen zamanlarda araştırmacıların ve bu alanda eğitim alan öğrencilerin çokça dikkatini çekeceğini düşünmekteyiz. Kullandığı dille, kelime dünyasıyla, Türkçenin en iyi kullanıcılarından olan Cemil Meriç'in edebî terimler, türler ve dönemlerle ilgili tanımlamaları, yaklaşımları, değerlendirmeleri de dili kullanım derecesinde... Edebî terimleri, türleri ve dönemleri ilim ve irfan sahibi biri olarak değerlendiren Cemil Meriç'in tanımlamaları, yaklaşımları; terimleri zihinlere daha da iyi yerleştirecek durumda. Konuyu, "Bu Ülke" adlı eseriyle sınırlandırarak ele almaya çalıştığımız bu çalışmada "dil", "kelime", "söz", "kamus", "argo", "uydurma dil", "nazım", "nesir", "yazar", "hiciv", "roman", "dergi", "kitap", "gazete", "yeni", "Nevyunanîlik", "Servet-i Fünûn", "Fecr-i Ati" konuları ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Cemil Meriç, edebiyat, terim, tür, dönem

CEMİL MERİÇ'S "BU ÜLKE" LENDED TERMS, TERMS AND PERIODS

Abstract

Cemil Meriç, one of the valuable names of the Turkish lorean life, is still being told how much it is written, how much it is written, and how much it is written. It is also a fact that Cemil Meriç is very interested in issues related to language and literature in his works. It is the purpose of this article to share the parts of literary evaluations in "Bu Ülke" which is one of the most read among his works. In this work, Cemil Meriç has found some literary terms, types and periods. These evaluations are invaluable in our opinion, and we think that they will draw much attention from researchers and students who are trained in this area in the future. Cemil Meriç's definition of literary terms, types and periods, approaches, evaluations in the level of language use ... The definitions of Cemil Meriç who interprets literary terms, types and periods as having knowledge and wisdom, Approaches; It will set the terms even better in minds. In this work, which we try to deal with by limiting our work to "Bu Ülke", we will try to find out the meaning of "language", "word", "dictionary", "slang", "fabricated language", "satire", "novel", "magazine", "book", "newspaper", "new", "Nev Greek", "Servet-i Fünûn", "Fecr-i Ati" were discussed.

Keywords: Cemil Meriç, literature, term, genre, period

Giriş

Cemil Meriç, her şeyden önce, kullandığı Türkçe ile kulaklarda hoş sada bırakan isimlerdendir. Eserleriyle Türk kültür hayatına önemli çalışmalar bırakan Cemil Meriç, bu eserlerinde edebî değerlendirmelere de çokça yer vermiştir.

Onun, dili kullanmadaki ustalığı, kendine özgü anlatımı; eserlerine bambaşka bir özellik kazandırmıştır. Bunun farkına varan okuyucular onun eserlerinden bambaşka hazlar almaya başlamış; bunun neticesinde de Cemil Meriç çok okunan bir isim olmuştur. Onun şiirimsi dili eserlerine şiirimsi bir anlatım tarzı katmış; bu da onun yaptığı tespitlerin bu anlatım içinde âdeta arka planda kalmasına sebep olmuştur. Bu çalışmadaki amaç, onun tespitlerinden edebiyatla ilgili olanları ön plana çıkararak dikkatlere sunmaktır.

Bu çalışmada eserlerinden "Bu Ülke"de edebî terimler, türler ve dönemlere dair tespitleri dikkatle sunulacaktır. Bu eserde edebî terimlerden "dil", "kelime", "söz", "kamus", "argo", "uydurma dil", "nazım", "nesir", "yazar", "hiciv", "roman", "dergi", "kitap", "gazete", "yeni", "Nevyunanîlik", "Servet-i Fünûn", "Fecr-i Ati" konuları ele alınmıştır.

1. Edebî terimler

1.1. Dil

Cemil Meriç, "dil"i Yunan mitolojisindeki Penelop'un örgüsüne benzeterek onun kendisini her an yenilediğini belirtmektedir:

- ***Dil**, Penelop'un örgüsü, yirmi dört saatte bir sökülüp örülüyor. (BÜ, 87)*

Cemil Meriç'e göre dil o kadar önemlidir ki, aydın için de en önemli unsur ana dilini iyi bilmesidir:

- *Bir aydın yabancı dil bilmesede olur, çok kitap okumasına da ihtiyaç yok. Yeter ki ana dilini gerçekten bilsin.* (BÜ, 108)

Dante ile ilgili yazısında da dilin kudretli bir isim tarafından işlendiğinde millet hayatında ne kadar önemli olduğunu belirtir:

- *İtalya'ya bir dil armağan etti, Dante, yani İtalya'yı yarattı. Ve sefalet içinde öldü. Ve elli yıl sonra bir tanrı olarak kalktı mezarından, bir bayrak oldu: İtalyan birliğinin bayrağı.* (BÜ, 228)

1.2. Kelime

Cemil Meriç'in "kelime" ile ilgili değerlendirmelerinden bazıları şöyledir:

- *Kavga, insanla kader arasında değil artık, insanla kelime arasında.* (BÜ, 77)
- *Rüyaları o bayraklaştırıyor. Yığımlar onun için yaşıyor, onun için dövüşüyor, onun için ölüyorlar. Mukaddeslerin rengine bürünen bir bukalemun kelime, semavi kitapların şeytanı... Ve en tehlikelileri, torağımızda doğmayanlar.* (BÜ, 77)
- *Karanlık kelimeler vardır, arılar gibi vızıldayan kelimeler. Taşıdıkları hiçbir düşünce yoktur, kimse tarafından anlaşılmazlar. Ama yine de herkesin ağzındadırlar. Onlar için yaşanır, onlar için ölünür... Hayalimizin rengine bürünürler. Göremeyiz onları, pusudadırlar.* (BÜ, 108)
- *Gönülden gönüle köprü, asırdan asıra merdiven.* (BÜ, 257)
- *Kelime kendimi seyrettiğim dere. Kelime sonsuz, kelime adem...* (BÜ, 257)
- *Kuşlara benzer kelimeler, odana dolarlar bir akşam. Nerden gelirler bilinmez. Kâh çığlık çığlı-gadırlar kâh sesleri işitilmez.* (BÜ, 258)
- *Çiçeğe benzer kelimeler: turuncu, erguvan, beyaz. Bir rüzgâr sürükler hepsini. Bulutlara güven olmaz.* (BÜ, 258)
- *Önce kelimeyi fethedeceksiniz, sonra heceleri, harfleri.* (BÜ, 108)

"Aydın" ile ilgili tespitlerini belirtirken Cemil Meriç, aydının en önemli vasfının ana dilini gerçekten bilmesi, bunun için de nasıl bilinmesi gerektiği hususunda kelime ile ilgili şu tespitlerde bulunur:

- *Kelimeleri seçereleriyle tanısn. Asıl olanları âdilerinden ayırsın.* (BÜ, 108)

1.3. Kelam (söz)

Cemil Meriç'in sözle ilgili tespitleri şöyledir:

- *Şaman veya rahip, yazının icadından sonra daima imtiyazlarını korur; fetihlerini uzun zaman yazıya dökmeyiz, nesilden nesile sözle aktarır; sözle, yani nazımla.* (BÜ, 82)
- *Kelam, bütünüyle haysiyettir.* (BÜ, 82)
- *Şairler yoğunmuş dili, düşünceyi şairler uysallaştırmış.* (BÜ, 82)

- *Beşiğinde tanrıların dilini konuşmuş insan.* (BÜ, 82)

1.4. Kamus

Cemil Meriç, "kamus"un millet hayatındaki yerini, diğer tespitlerinde olduğu gibi, veciz sözlerle ifade etmiştir:

- ***Kamûs**, bir milletin hafızası, yani kendisi; heyecanıyla, haysiyetiyle, şuuruyla.* (BÜ, 86)
- ***Kamusa** uzanan el, namusa uzanmıştır.* (BÜ, 86)
- *Her mukaddesi yıkan Fransız İhtilâli, tek mukaddese saygı göstermiş: **kamusa**.* (BÜ, 86)

Kamusla ilgili tespitlerinden bazıları da şöyledir:

- *Her dilden **lügat**ler bulunmalı kütüphanenizde. Okuduğunuz metinde hiçbir karanlık kelime kalmamalı.* (BÜ; 108)
- ***Kamus**, bir umman... A'makında iniciler gülümser.* (BÜ, 280)
- ***Kamus** bir umman, dualar uğuldarken derinliklerinde, destanlar coşar.* (BÜ, 280)

1.5. Argo-uydurma dil

Cemil Meriç, "argo" ile "uydurma dil"i karşılaştırarak verir:

- *Argo, kanundan kaçanların dili; uydurma dil, tarihten kaçanların...* (BÜ; 84)
- *Argo, korkunun ördüğü duvar, uydurma dil, şüursuzluğun...* (BÜ; 84)
- *Biri (argo) günahları gizleyen peçe; öteki (uydurma dil), irfanı boğan kement.* (BÜ; 84)
- *Argo, yaralı bir vicdanın sesi; uydurma dil, hafızasını kaybeden bir neslin.* (BÜ; 84)
- *Argo, her ülkenin; uydurma dil, ülkesizlerin.* (BÜ; 84)

"Mutlak'a kaçış" adlı yazısında Celal Sılay'ı anlatırken uydurma dilin kelimelerini "kelime leşleri" şeklinde adlandırırken onların vasıflarını da söyler: Köksüz, musikisiz, tedaisiz.

- *Kendisini bir uçuruma atar gibi, «uydurmaca»nın kucağına fırlattı. Bu köksüz, bu musikisiz, bu tedaisiz **kelime** leşleriyle şiir yazılmayacağını anlayamadı.* (BÜ, 152)

1.6. Nazım-nesir

Nazım ve nesri karşılaştırarak veren Cemil Meriç, nesir yazmanın nazımdan daha ustalık gerektiğini belirterek bu konudaki tespitlerini şöyle ifade ediyor:

- ***Nazım**, imkânlarını araştıran düşünce, hatalarını bağışlatmak için musikinin yardımına muhtaç; musikinin yani veznin, kafiyenin.* (BÜ, 82)
- ***Nazım**, ifadenin çocukluğu; sevimli ve serkeş.* (BÜ, 82)
- ***Nesir**, bütün nazımları kucaklayan bir orkestra; girift ve kâmil...* (BÜ, 82)
- *Kur'an, **mensurdur**. Yedi askı şairlerini secdeye kapandıran bir nesir.* (BÜ, 82)

- **Nazım** en olgun meyvelerini verdikten sonra **nesir** doğmuş. Hantal, ürkek, acemi bir **nesir**... (BÜ, 82)
- Büyük nâzımların çoğu, nesirde de büyüktürler. Namık Kemal ve Hâşim gibi. Ama istisnası bol bir kaide bu... (BÜ, 82)
- Hecenin en usta şairi Rıza Tevfik... **Nesir**lerinde ne kadar derbeder, ne kadar yavan... (BÜ, 83)
- Heyhat ki, nazımperdazlığın tiryakilik gibi tehlikeleri de var. Bazen bütün dikkatini, bütün hünerini **nazımda** tüketiyor **sanatçı**; mısra haysiyeti oluyor, cümle haysiyetsizliği. (BÜ, 83)
- Bugünkü «**düz yazı**»nın ne edebiyatla münasebeti var ne haysiyetle: bed, cıvık, yüz­süz. Kelimeler, ibarenin içinde, tımarhaneden fırlayan akıl hastaları gibi koşuşuyor. Hepsinin sırtında aynı urba, bakışlarında aynı manasızlık... **Nesir** yok artık. **Nazım** var mı ki? (BÜ, 83)

1.7. Yazar

"Yazar" ile ilgili değerlendirmelerini yaparken Cemil Meriç, bu değerlendirmeyi daha çok yazar-okuyucu ilişkisi üzerinden yapar:

- Büyük **yazar**, içinden gelen sesi olduğu gibi haykırandır. Kelimeleri kullanırken avamın hoşuna gidip gitmeyeceğini düşünmez. (BÜ, 108)
- Önce teslimiyet, anlamak cehdi; sonra, hüküm... (BÜ, 107)
- **Yazarın** gerçekten değeri varsa, düşüncesini, bir hamlede anlayamazsınız. (BÜ, 107)
- Söylemek istediklerini bütünü ile söylemez **yazar**, söylemek de istemez; gizler, istiarelere başvurur. (BÜ, 107)
- **Yazar**, düşüncesini yardım olsun diye sunmaz. Bir mükâfattır bu. Layık mısınız, değil misiniz? Anlamak ister. Tabiat da öyle değil mi? Altın neden toprağın derinliklerinde? Okurken araştırmaya çıkacağımız maden; **yazarın** düşüncesi veya niyeti. (BÜ, 108)

2. Edebî türler

Bu Ülke'de Cemil Meriç, edebî türlerden ikisine yer vermektedir:

2.1. Hiciv

Cemil Meriç'in edebî türlerle ilgili değerlendirmesinde önemli tespitlerde bulunduğu türlerin başında hiciv gelmektedir. "Bizde hiciv yok" adlı yazısında bu tespitleri şöyledir:

- **Hiciv**, lirizm ırmağının coşkun bir kolu: önceleri bulanık akar, sonra durulur; zamanla bir mekteb-i edeb olur, tarih gibi. (BÜ; 123)
- Vatani Roma (BÜ, 123)
- İlk büyük temsilcileri: Horatius ile Juvenalis. Birincisi Sâdi'yi ve Hayyâm'ı hatırlatır; rint, bilge, zarif. İkincisi Sahyun (Kimi hatırlattığı ifade edilmemiş) haşin, yavuz, öfkeli. Horatius, bahtiyarların şairi; Juvenalis, mustarıplerin. Zekâ ile vicdan. Horatius, sevdiklerini yaralamamak için oklarını uzaklara atan bir **heccav**, çağının zevk ve zarafet hocası. Juvenalis'in perî-i ilhamı: öfke. (BÜ, 123)
- Şair alevden kamçısına sarılır **hicvin**. (BÜ; 123)

- Sonra **hiciv**, yatağına çekilir. Klasik Fransız şiirinde boğuk bir yankıdır, Horatius'un yankısı. İtalya'da destandır, İspanya'da roman. Bir kelimeyle istiklâlini kaybeder; hikâye olur, deneme olur, tiyatro olur. (BÜ, 124)
- İslâmiyet sebb ü şetmi (sövüp sayma) hoş görmez. Bununla beraber şairin haşarı teccüssü, zaman zaman bu yasak bölgede at koşturmaktan çekinmez. Osmanlının vakur ve selim zevki için, uzun sürmemesi gereken bir oyundur **hiciv**. (BÜ, 124)
- **Heccavın** çevresine teklif edeceği yerini bir değerler manzumesi yok ki, hicve ihtiyaç duyulsun. (BÜ, 124)
- Nefî'nin «Sihâm-ı Kazâ»sıyla, Sürûrî'nin «Hezeliyyât»ı arasındaki fark, birincinin daha usta bir şair elinden çıkmış olması. (BÜ, 124)
- (Ziya Paşa) Büyük bir kabiliyetin küçük kinlerini dikenleştiren: "Zafernâme" (Ziya Paşa'nun meşhur hicviyesi). (BÜ, 124)
- Eşref de minnacık bir Ziya Paşa. (Şair Eşref için diyor) Bir güzel mazmun bulunca kendini bile hicvedeceğini söyleyen şair ne kadar ciddiye alınabilir? Mısraları bir arının zehirli iğnesi ve şair, arı kadar sorumsuz... (BÜ, 124)
- Neyzen Teofik, yıldırımı olmayan şimşek... «Hân-ı yağma», başarılı bir tercüme, daha doğrusu pastiş. «Sis» imparatorluğun mezar taşı kitabesi. (BÜ, 124)
- Şairin kanıyla imzalanmayan hicviyeler, asırların mahkemesinde imzasız bir mektup kadar itibarsızdır. (BÜ, 123-124)

Hiciv'in günümüzdeki adlandırması taşlama ile ilgili tespitleri de şöyledir:

- Nihayet gazete sütunlarına pusan «**taşlama**»; kanatsız ve bayağı. (BÜ, 124)
- Günümüzün «**taşlamaca**»sı, akbabalara yaranmak için güvercinlere saldıran bir maskara. (BÜ, 124)

Hicivle ilgili Tahirü'l-Mevlevî'nin görüşlerini de değerlendiren Cemil Meriç, onun ifadelerine karşın şunları söyler:

- Tahirü'l-Mevlevî, hiciv "teşrih-i rezail ve teşhîr-i erâzil için yazılır." diyor. Şiir ne bir teşrih masasıdır ne bir teşhîr çarmığı. "Nezih olmak şatiyla, hak ve hakikatin müdafii, gadr ve fezâhatın maniüdür." Ne zavallı bir müdafii! **Hiciv**, maşeri vicdanın kararlarını infaz eden bir intikam meleği olsa, "gadr ve fezahat" hükümrân olabilir miydi hâlâ? (BÜ, 124)

2.2. Roman

Cemil Meriç, romanla ilgili düşünce ve tespitlerini "Divan Edebiyatında Roman" başlığı altındaki yazısında belirtmiştir. "Divan edebiyatında roman yok. Niye olsun?" diyerek başladığı bu yazısında Cemil Meriç, şu tespitlerde bulunmuştur:

- **Roman**, başlangıcından itibaren bir ifşadır. Batının ilk romanlarından biri «Topal Şeytan» (Lesage'in romanı). Kahraman evlerin damını açar, bizi yatak odalarına sokar. (BÜ, 119)

Bu cümleden hareketle de Divan edebiyatında roman olmamasının sebebini şöyle izah eder, Cemil Meriç:

- Osmanlının ne yaraları vardır ne yaralarını teşhir etmek hastalığı. Hikâyeleri ya bir cengâveri ebedileştirir ya hisse alınacak bir kıssadır. (BÜ, 119)
- İnanan bir toplumda hayali çözüm yolları aramaya ihtiyaç duymayan bir toplumda **romanın** ne işi var? (BÜ, 119-120)

Romanla ilgili diğer tespitleri şöyledir:

- **Romanın** burjuvaziyle doğduğunu söylerler. Burjuvazi, Avrupa'nın imtiyazı, daha doğrusu yüz karası. Bir kelimeyle **roman**, başka bir dünyanın, başka bir ruh ikliminin başka bir toplumun eseri... (BÜ, 119)
- Bu edebî nev'i; bir buhranın, bir uyuşmazlığın, reelle ideal arasındaki bir nispetsizliğin çocuğu. İctimai bir sıhatsızlık, hiç değilse bir tedirginlik alâmeti. (BÜ, 119)
- Osmanlı, «Osmanlı» kaldıkça Batı romanını anlayamazdı. (BÜ, 120)
- Medeniyet can çekişiyor. Gök bomboş, hayat abes; **roman** bu kalpsiz dünyanın insanını bütünüyle sahneye koymak iddiasında... Bütünü yani çarpık insiyakları, hayvanca iştilaları, çılğın arzuları veya arzusuzlukları ile. (BÜ, 120)

2.3. Tercüme

Tercümenin anlaşıldığından çok daha farklı olduğunu, sanatların en gücü olduğu belirten Cemil Meriç, bu konudaki görüşlerini de şöyle ifade eder:

- **Tercüme**, bir yaratış bence... şiir gibi, deneme gibi; ama onlardan çok daha güç. (BÜ, 117)
- Edebiyatçılar; hiç olmazsa on büyük şair, on büyük romancı, on büyük tiyatro yazarı üzerinde anlaşabilirler; hangimiz on büyük **mütercim** sayabiliriz? (BÜ, 117)
- **Tercüme** sanatların en gücü; başka bir iklimde, başka bir çağda doğan düşüncenin kendi toprağımızda dirilmesi... Yalnız düşüncenin mi? Tercümede lafza teslimiyet ihanetlerin en büyüğü... (BÜ, 117)

Rivarol'un, "Bir üslup temrinidir tercüme. En büyük faydası, insana kendi dilinin imkânlarını tanıtmaktır." ifadesine binaen Cemil Meriç bu ifadeyi şöyle tamamlar: "Belki doğru ama hakikatin bütünü kücaklamıyor bu hüküm."

- **Tercüme** bir fetihtir, yalnız dili değil, düşünce ve hassasiyetin girift dünyasını da zenginleştiren bir fetih. (BÜ, 118)

Voltaire'in mütercim ile ilgili benzetmesine de katılmayan Cemil Meriç, bu konuda da şöyle der:

- Voltaire, **mütercimi** uşağa benzetir, kendini efendisinin yerine koyan uşağa. Yanlış. Üstat **mütercimle** tercümanı karıştırıyor. **Mütercim** mutlaka arayan bir çılğın, 'felsefe taşı'nı bulmaya çalışan bir simyagerdir, bir Sizifos'tur belki; bir haber taşıcısı değildir. (BÜ, 118)

2.4. Süreli yayımlar

2.4.1. Dergi

Edebî dergiler, Cemil Meriç'in ilgi alanları içinde önemli yer tutan yayınlardan. Cemil Meriç dergi ile ilgili de şu tespitlerde bulunmaktadır:

- *Dergi, hür tefekkürün kalesi...* (BÜ, 100)
- *Belki serseri ama taze ve sıcak bir tefekkür...* (BÜ, 100)
- *Genç düşünce, dergilerde kanat çırpıyor.* (BÜ, 100)
- *Kabiliyetleri keşfeder, gençleri korur.* (BÜ, 102)
- *Bir şehrin iç sokakları gibi mahrem ve samimidirler.* (BÜ, 100)
- *Devrin çehresini makyajsız olarak onlarda bulursunuz.* (BÜ, 100)
- *Müzedden çok antikacı dükkânı, mühmel ve derbeder...* (BÜ, 100)
- *Bir neslin vasiyetnamesidir **dergi**; vasiyetnamesi, daha doğrusu mesajı.* (BÜ, 101)
- *Kapanan her dergi; kaybedilen bir savaş, hezimet veya intihar.* (BÜ, 101)

Dergilerin bizdeki kaderi üzerine de Cemil Meriç şu tespitlerde bulunur:

- *Bizde hazin bir kaderi var dergilerin; çoğu bir mevsim yaşar, çiçekler gibi.* (BÜ, 101)
- *En talihlileri bir nesle seslenir.* (BÜ, 101)
- *Eski dergiler, ziyaretçisi kalmayan bir mezarlık. Anahtarı kaybolmuş bir çekmece.* (BÜ, 101)
- *Sayfalarına hangi hatıralar sinmiş, hangi ümitler, hangi heyecanlar gizlenmiş, merak eden yok.* (BÜ, 101)
- *Dergiler, ikinci Meşrutiyet'te bir hitabet kürsüsüydü; hitabet kürsüsü veya bayrak.* (BÜ, 101)
- *Altın çağları yeni harflerin kabulü ile sona erdi.* (BÜ, 101)

Politikanın haftalık **kavga dergilerine** görülmemiş bir alaka sağladığını belirten Cemil Meriç, edebî dergilerin durumu ile ilgili de şu tespiti yapar:

- *Ve bu hay huy içinde, sesi büsbütün kısılan **edebiyat**, birkaç **zavallı derginin** soluk sayfaları arasında nebatî bir hayat yaşar.* (BÜ, 101)

Cemil Meriç Bu Ülke'de "Batı dergileri" adlı yazısında "Derginin vatanı, İngiltere" (BÜ, 102) tespitinden sonra birbirinin aynısı olarak gördüğümüz ya da değerlendirdiğimiz "dergi" ile "mecmua" farkına da dikkat çeker:

- *Dergi korkak, pısrık bir kelime; **mecmuanın** kötü tercümesi...* (BÜ, 102)
- *Mecmua'da bir edep, bir asalet var... Cami ile, câmia ile, cemiyetle akraba.* (BÜ, 102)
- *Dergi düşünmez, haykırmaz, dövüşmez; toplar.* (BÜ, 102)

2.4.2. Gazete

Cemil Meriç gazete ile ilgili tespitlerini kitap karşılaştırma yaparak sunar:

- **Kitap** ve **gazete**... Biri, zamanın dışındadır; öteki, «an»ın kendisi. (BÜ, 100)
- **Kitap** beraber yaşar sizinle, beraber yürür; **gazete**, okununca biter. (BÜ, 100)
- **Kitap**, fazla ciddi; **gazete**, fazla sorumsuz... (BÜ, 100)

2.4.3. Kitap

"Kitap" başlıklı yazısında "Susam ve Zambaklar"ın yazarı Ruskin'in kitaplarla ilgili düşüncelerine değinen Cemil Meriç, onun bu görüşlerine katılır ve bu tespitleri kendi ifadeleriyle okuyucuya aktarır:

- Seçiş hürriyetimizin hudutsuz olduğu tek dünya: Kitaplar dünyası. (BÜ, 107)
- Ruskin kitapları ikiye ayırır: Geçici olanlar, kalıcı olanlar. Geçiciler faydalı veya tatlı birer konuşma. Seyahatnameler, hatıralar. Bunlar kitaptan çok bir nevi mektup, bir nevi gazete. **Kalıcı kitap**, sohbet değil, yazıdır. Birkaç sayfaya sığdırılmak istenen bütün bir hayat... Ebediyete yollanan mesaj... Kimsenin söylemediği ve söyleyemeyeceği gerçek... Yazar, o birkaç sayfayı kaleme almak için gelmiştir dünyaya. (BÜ, 107)
- **Kitap**, istikbale yollanan mektup... Smokin giyen heyecan, mumyalanan tefekkür... (BÜ, 100)
- **Kitaba** harcadığımız parayı, atlar için harcadığımızla kıyaslarsak, yerin dibine girmemiz gerekmez mi? (BÜ, 109)
- **Kitap** sevene 'kitap delisi' diyoruz. Kimseye 'et delisi' dediğimiz yok. (BÜ, 109)
- **Kitap** yüzünden sefalet düşen yok! (BÜ, 109)
- **Kitaplar** bileziklerin onda biri kadar etse beyefendilerimizle hanımefendilerimiz arada bir okumak hevesine kapılırdı belki. Birçokları **kitabı** ucuz olduğu için almaz. Düşünmez ki **kitabın** tek değeri okunmasındadır. (BÜ, 109-110)

Kitap ile ilgili düşüncelerini yazar ile ilgili düşünceleriyle de örtüştürerek sunar:

- Gerçekten severseniz konuşurlar sizinle. Bir **kitabı** okurken, "Ne güzel kitap!" deriz, "Yazar da tıpkı benim gibi düşünmüş.". Yanlış, şöyle dememiz gerekirdi: "Bunu daha önce hiç düşünmemiştim ama galiba doğru." Yahut "Belki şimdi anlayamıyorum, birkaç gün sonra anlarım." Önce teslimiyet, anlamak cehdi... Sonra hüküm. Yazarın gerçekten değeri varsa, düşüncesini, bir hamlede anlayamazsınız. (BÜ, 107)

Kitap ile dergi arasında karşılaştırma yapan Cemil Meriç, bu konuda da şöyle der:

- **Kitap**, çok defa tek insanın eseri, tek düşüncenin yankısı; **dergi**, bir zekâlar topluluğunun. (BÜ, 100-101)

3. Edebî akımlar

Bu ülke'de Cemil Meriç, edebî akımlardan ikisine yer vermektedir. Bu konudaki görüşleri ise şöyledir:

Yeni

- *Edebiyatta «yenilik» ne demek? Her kemal yeni, her bayağı fersûde.* (BÜ, 88)
- *Şürden şuuru kovan ve nesri, bir sıralı tümceler tımarhanesine çeviren bu yeni; ne bir cüceler edebiyatı ne mikro-edebiyat: rüşünü idrak etmeden kocayan nesillerin kendi kendini tahrip insiyakı.* (BÜ, 88)

Nevyunanîlik

"Yunan'a Kaçış" adlı yazıda Cemil Meriç, Osmanlının Yunan'a ilgi göstermemesini, medeniyet itibariyle Osmanlının Yunan'dan çok daha ileride olduğu gerçeğinden hareketle ifade eder:

- *Avrupa'nın dildadesi Yunan-ı kadîme fazla iltifat etmez Osmanlı.* (BÜ, 143)
- *Edebiyatımızda Yunanperestlik, Yahya Kemal ile başlar; Yahya Kemal ve Yakıp Kadri ile... İran'dan Yunan'a geçen iki dost, bu yolculuktan altın meyvelerle dönerler. Ama anlarlar ki gurbet tehlikelerle dolu... Bâkîleri, Galipleri, Hâmitleri yetiştiren bir şiiri, Yunan-ı kadîme bağlamak, ummanı ırmağa bağlamaktır.* (BÜ; 143)

Yunan'a kaçışı "kaybedilmiş dava" olarak değerlendiren Cemil Meriç, bu konuda şu tespitlerde de bulunur:

- *Bu kaybedilmiş davanın biricik havarisi, Salih Zeki. Zavallı şair. Ömür boyu bir rüyayı yaşadı, bir fetih rüyası değildi bu, bir kaçış ihtiyacı idi. ...Salih Zeki'yi Yuna öldürdü. Okunmadıkça menfasına kaçtı şair. Yunan, o yalnız havari için, bir mahpes daha doğrusu bir çarmıh oldu.* (BÜ, 143-144)

4. Edebî dönemler

Cemil Meriç, "İran'a Kaçış" adlı yazısında edebî dönemlerden ikisine değinir. Bu konudaki görüşleri şöyledir:

4.1. Servet-i Fünûn

- **Servet-i Fünûn** bir kaçış edebiyatıdır, zamanda ve mekânda kaçış.
- **Servet-i Fünûn** bir müstağripler kervanıdır, her iskeleye uğrayan, hiçbir ülkeye yerleşmeyen bir kervan.
- **Servet-i Fünûncuların** bütün beldelerde sevgilileri vardır, çabuk unutulmuş sevgililer. (BÜ, 146)

4.2. Fecr-i Âti

- **Fecr-i Âti**, Servet-i Fünûn'dan daha köksüz, daha tedirgin, daha az samimi.
- Resimli Kitap'ın genç kalemşorları için Hint de İran-ı kadîm de bir aldatmacadan ibaret. (BÜ; 147)

Sonuç:

Cemil Meriç'in kendi nev'i şahsına münhasır üslubuyla edebî terimler, türler, akımlar ve dönemlere dair tespitlerini sunduğumuz bu çalışmada kanaatimizce Cemil Meriç'in tespitleri, söylemleri çok dikkat çekici ve ilgi uyandırıcıdır. Türk irfan hayatının bu çok kıymetli isminin her konudaki görüşleri kadar dil ve edebiyatımızla ilgili konulardaki görüşleri, düşünceleri, tespitleri de bir o kadar önemlidir. Cemil Meriç'in dil ve edebiyatımızla ilgili konulardaki tespitleri araştırıldıkça dil ve edebiyatımızla ilgili çalışmalara yeni seyirler kazandırılacaktır.

KAYNAKLAR

Meriç, Cemil (2004), Bu Ülke, İstanbul: İletişim yayınları.